

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО РОЗВИТКУ ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

А. Ю. Парфіненко,

кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

parfinenko@karazin.ua

К. І. Босенко,

магістрант

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

karyna.bosenko@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню потенціалу туристичної кластеризації Подільського регіону України. Доведено, що формування ефективної регіональної туристичної політики стає особливо актуальним в умовах значного невикористаного потенціалу туристичної галузі в багатьох макрорегіонах нашої країни. Простежено, що туристична кластеризація є особою формою внутрішньої інтеграції та співпраці, яка може забезпечити високу конкурентоспроможність регіону та покращити його соціально-економічне становище. Проаналізовано переваги кластерного підходу до управління дестинаціями на території Подільського регіону, які полягають у комбінації кооперації та конкуренції з метою отримання синергетичного економічного ефекту від діяльності.

Ключові слова: внутрішній туризм, внутрішня інтеграція, туристична кластеризація, туристична політика, управління дестинаціями,

КЛАСТЕРИЗАЦИЯ КАК НАПРАВЛЕНИЕ РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПОДОЛЬСКОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию потенциала туристической кластеризации Подольского региона Украины. Доказано, что формирование эффективной региональной туристической политики становится особенно актуальной в условиях значительно неиспользованного потенциала туристической отрасли в большинстве макрорегионов нашей страны. Прослежено, что туристическая кластеризация является особенной формой внутренней интеграции и сотрудничества, которая может обеспечить высокую конкурентоспособность региона и улучшить его социально-экономическое положение. Проанализированы преимущества кластерного подхода к управлению дестинациями на территории Подольского региона, которые основываются на комбинации кооперации и конкуренции с целью получения синергетического экономического эффекта от деятельности.

Ключевые слова: внутренний туризм, внутренняя интеграция, туристическая кластеризация, туристическая политика, управление дестинациями.

CLUSTERIZATION AS DIRECTION OF RECREATIONAL TOURIST DEVELOPMENT OF PODILSK REGION OF UKRAINE

The article deals with the research of the potential of tourist clustering in Podilsk region of Ukraine. The formation of an effective regional tourism policy becomes especially relevant in the context of the greatly untapped potential of the tourism industry in most of the macroregions of our country. Tourist clusterization is a special form of internal integration and cooperation that can ensure high competitiveness of the region and improve its socio-economic status. The author analyses the advantages of the cluster approach to the management of destinations in Podilsk region, which are based on a combination of cooperation and competition in order to obtain a synergistic economic effect from the activity.

Key words: domestic tourism, internal integration, tourist clusterization, tourist policy, management of destinations.

Постановка проблеми. У сучасній світовій економіці, соціальних структурах та культурі туризм відіграє все більш значну роль. Він сприяє демократизації суспільства, підвищенню культурного рівня людей, поліпшенню здоров'я населення, вносить свій внесок у соціально-економічний розвиток регіонів і країни в цілому. На сьогоднішній день туризм в регіонах розвивається нерівномірно, і це залежить не тільки від недостатньої кількості туристичних ресурсів, але й від організації туристичної діяльності. Подільський туристичний макрорегіон має не тільки великий туристичний потенціал, але й намагається максимально впроваджувати в свою діяльність інструменти розвитку туризму. Кластеризація туристичної галузі — один з новітніх способів розвитку рекреаційно-туристичної діяльності, що доз-

воляє об'єднати та структурувати різні сфери діяльності в єдину для отримання максимального ефекту. Зважаючи на вищесказане, запровадження розвитку нових кластерів туризму в Подільському регіоні є актуальним. Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу, прогнозування подальшого туристичного розвитку та розробка нових методів туристичного управління регіону мають визначальне значення для розуміння перспектив туризму в регіоні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною та методологічною основою для дослідження в області туристичної кластеризації стали концептуальні ідеї вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них варто виокремити праці українських вчених, таких як: Д. І. Басюк, В. В. Гоблик, М. П. Мальська, А. Ю. Парфіненко, В. І. Сідоров,

Д. М. Стеченко, та праці зарубіжних науковців, а саме А. Ю. Александрової, В. А. Квартальнова, М. Портера, М. Л. Сомко. Статистичною базою дослідження виступили звіти Державної служби статистики України. На цьому тлі значно менше уваги приділено аналізу вже діючих туристичних кластерів України та особливостям розробки нових кластерів.

Метою пропонованої публікації є розкриття особливостей функціонування наявних туристичних кластерів на території Подільського регіону України та розробка нового туристичного кластеру.

Виклад основного матеріалу. Туристична класифікація досить нове явище на туристичному ринку Подільського регіону, адже створення туристичних кластерів регіону починається лише з 2000-х років. Хоча кластерам туризму близько 10-15 років, але всі вони знаходяться на початковому етапі розвитку. Серед туристичних кластерів виділяють 4 кластери в Хмельницькій області: кластер «Кам'янець» (осередок – м. Кам'янець-Подільський), «Подільська гільдія ремісників» (м. Кам'янець-Подільський), «Кам'янецький дивокрай» (с.Колибаївка, Кам'янець-Подільський район), «Оберіг» (селище Гриців, Шепетівський район); та 1 кластер в Тернопільській області «Мальовничі Бережанщина» (Бережанський район).

Візитною карткою регіону та Хмельницької області зокрема є місто Кам'янець-Подільський. На базі міста та його околицях в кінці 1990-х рр. та початку 2000-х років було створено 3 окремі кластери – «Кам'янець», «Подільська гільдія ремісників» та «Кам'янецький дивокрай». Крім того, місто є елементом міжрегіонального кластеру «Подільсько-Буковинський туристичний кластер», до якого входять 3 міста – Кам'янець-Подільський, Чернівці та Хотин (Рис.1) [4, с.580-584]

Туристичний кластер «Кам'янець» було утворено у 2001 р.. Він являє собою сукупність культурно-історичних ресурсів, таких як Кам'янець-Подільська фортеця та Старе місто, а також суб'єкти туристичної діяльності (туристичні агентства, екскурсійні бюро), заклади розміщування та закла-

ди громадського харчування, юридичні фірми, музеї та інші заклади культури. Напрямами діяльності туристичного кластеру є реставрація та реконструкція закладів розміщування, стимулювання створення нових закладів готельного та ресторанного господарства, розвиток нових дестинацій та маршрутів, стимулювання розвитку народного ремісництва та сувенірної продукції. Про ефективність впровадження туристичного кластеру в місті свідчать туристичні потоки до міста – якщо в 2013 році налічувалося близько 98 тисяч туристів, то в 2017 році місто прийняло приблизно 200 тисяч туристів, серед яких більше 800 іноземних туристів з Польщі, Німеччини, США, Чехії та інших країн (показники за кількістю відвідувачів музейних закладів).

Туристичне кластерне утворення «Подільська гільдія ремісників» досить молоде і утворене всього у 2009 році. Територіально дане кластерне утворення зосереджене у м. Кам'янець-Подільський і серед його основних напрямів діяльності є відродження та розповсюдження народного промислу серед населення та гостей регіону. Більш того, утворення сприяє створенню нових ремісничих майстерень, просуванню туристично-сувенірної продукції та бере участь у виставковій діяльності. На сьогоднішній день «Подільська гільдія ремісників» має в своєму складі 158 учасників (ремісники різних напрямів – гончарство, вишивка, ткацтво, килимарство, зброярство та ін.) [6, с.24].

Туристичний кластер «Кам'янецький дивокрай» було засновано у 2002 р. у Кам'янець-Подільському районі. Кластер об'єднує понад 25 агросадіб на екоосель району, метою якого є регулювання діяльності засобів розміщування та надання комплексних послуг сільського зеленого туризму. Діяльність даного кластеру є не надто ефективною про що свідчить низькі туристичні потоки до дестинації та недостатня інформаційна забезпеченість туристів щодо запропонованих послуг [1, с.245].

Слід зазначити, що туристичні кластери Кам'янця-Подільського та його околиць є відокремленими організаціями та не співпрацюють між со-

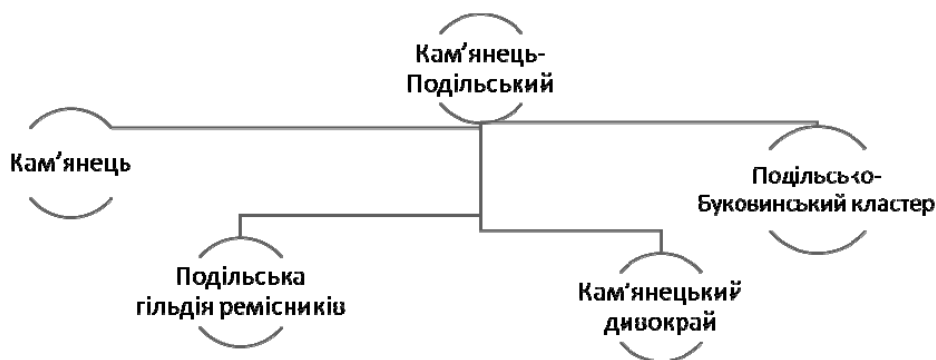

Рис. 1. Кластери в Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області
Джерело: Розроблено автором за матеріалами: [11]

бою. Така концентрація кластеризації на одній дестинації не є ефективною на даному початковому етапі розвитку регіону, хоча він має надзвичайно великий рекреаційно-туристичний потенціал. Всі три кластери мають співпрацювати між собою та об'єднатися в єдиний туристичний кластер. Науковці відмічають необхідність залучення до єдиного кластеру сільськогосподарських організацій, фермерських угідь, туристичних баз відпочинку на березі Дністровського водосховища, а також створення координаційного центру з регулювання діяльності всіх закладів кластеру. Таким чином, всі заклади розміщування, заклади харчування, екскурсійні бюро, музеї, розважальні заклади будуть об'єднані в єдиний центр для передачі інформації, який би оперативно реагував на потреби відвідувачів та учасників кластеру [1, с.40-42]

Перший кластер сільського туризму в Україні було створено на Хмельниччині – кластер сільського туризму «Оберіг». Дана районна громадська організація була заснована 17 червня 2002 року та за 15 років перетворила занедбане селище в осередок сільського зеленого туризму Поділля. «Оберіг» являє собою сукупність агросадиб та екоосель, заклади ремісництва, сувенірні магазини, заклади культури та заклади освіти, селищну раду, транспортні організації (Рис.2).

На сьогоднішній день налічується 20 агросадіб та осель, що надають послуги розміщення в комфортних умовах для різних типів туристів. Крім того, до діяльності кластеру залучено 62 особи, що сприяють розвитку селища. Серед основних напрямів діяльності кластеру можна виділити: організаційний – регулювання діяльності садіб з метою дотримання стандартів обслуговування, співпраця з органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями; освітній – організація семінарів

та консультацій з розвитку сільського туризму; інформаційний – просування туристичного продукту, інформаційне забезпечення туристів та потенціальних відвідувачів.

Ефективність діяльності визначається кількістю відвідувачів – за останні роки селище приймає близько 1 тисячі відвідувачів щорічно, коли кількість місцевого населення складає – 3,5 тисячі. Крім того, хоча офіційної статистики не має, але за неофіційними даними селище приймає іноземних гостей з Нідерландів, Німеччини та США. Це досить гарні показники для українського села, коли в останні десятиріччя спостерігається активна урбанізація та вимирання сіл [1, с.231].

На Тернопільщині в Бережанському районі з 2007 року існує туристичний кластер «Мальовнича Бережанщина», що створений Бережанською районною громадською організацією. Кластер створено з метою комплексного розвитку сільського зеленого туризму в районі, економічного та соціального розвитку сільської місцевості. Основними напрямками своєї діяльності кластер виділяє розробку проектів та стратегій розвитку сільського зеленого туризму в районі, проведення заходів для популяризації Бережанського району (відкрито туристично-інформаційний центр у 2013 р.), участь у туристичних виставках та ярмарках. На сьогоднішній день до кластеру входять всього 4 агросадоби, де туристи мають змогу отримати послуги сільського зеленого туризму: садиба «У мальвах» (с.Жуків), садиба «Курянівська» (с.Куряни), садиба «Медвідь» (с.Шибалин) та «Залісся» (м.Бережани). Агросадоби пропонують не тільки послуги розміщення, але й екскурсійні послуги, риболовство, збиральництво грибів та ягід в лісах. Рівень наданих послуг в садибах досить високий, але через брак інформаційного забезпечення, туристами є лише жителі найближчих селищ та міст.

Рис. 2.2. Організаційна структура кластеру сільського туризму «Оберіг»
Джерело: Розроблено автором за матеріалами: [11]

Утворення туристичних кластерів на сьогоднішній день оцінюється стратегічно перспективним явищем, але наявні організації є недостатньо розвинутою системою. Вважаємо за необхідне запропонувати створення нових туристичних кластерів для досягнення максимальної ефективності в розвитку Подільського регіону. Унікальність Подільського регіону в тому, що він поєднує різні види рекреаційно-туристичних ресурсів та має потенціал для розвитку кластерів різного спрямування. З економічної точки зору досить важливим є створення кластеру, що зміг би об'єднати території всіх областей регіону. Такий міжобласний кластер дасть поштовх для налагодження співробітництва між областями, покращення логістики та туристичної інфраструктури, а також створить умови конкурентної боротьби між областями. Тому створення міжобласного туристичного кластеру вважаємо перспективним напрямом діяльності розвитку туризму в регіонах.

Великий потенціал має суміжна територія Хмельницької та Тернопільської областей в межах дестинацій Державний курорт «Сатанів» та природний заповідник «Медобори» та їх околиць. Тому вважаємо за доцільним запропонувати створення міжобласного туристичного кластеру Сатанів-Медобори з назвою «Подільська Швейцарія» (саме так називають мальовничий ландшафт Подільських Товтр). Даний кластер формується за просторовою ознакою, тобто в даному регіоні наявні підприємства різних сфер діяльності, що зможуть взаємоповнювати один одного для створення якісного унікального туристичного продукту. В географічному плані відстань між даними двома дестинаціями складає всього 9 км, але має сенс включити до кластеру околиці, а саме село Закупне, що на Хмельниччині. Загальна максимальна відстань між даними об'єктами – 28 км. Це оптимальна відстань для туристичного кластеру, що дозволяє максимально ефективно розвивати продукт.

Конкурентний потенціал кластеру «Сатанів-Медобори» можна оцінити, проаналізувавши його рекреаційно-туристичні ресурси. Дестинація Сатанів – це бальнеологічний курорт на базі Збручанського родовища мінеральних вод типу Нафтуса, який діє з 1985 року (сmt.Сатанів, Городоцький район, Хмельницька область). На курорті функціонує 12 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, з них 7 круглорічного та 5 сезонного функціонування. До лікувальних факторів даного курорту відносять: мінеральна питна вода, мінеральні вода типу Ропи, глина та грязі, клімат. Мінеральна питна вода «Збручанська» – це слабомінералізована гідрокарбонатно кальцієво-магнієво-натрієва вода, що за своїм хімічним складом за деякими показниками навіть переважає відому мінеральну воду Нафтуса. Курорт спеціалізується на лікуванні та профілактиці захворювань сечостатевої системи, органів травлення, печінки та ендокринної залози. В центральній частині курорту діє

бювет з мінеральною водою. Крім питних вод на курорті також застосовуються хлоридно-натрієво-бромні води типу Ропи з високою мінералізацією. Даний лікувальний фактор використовують при захворюваннях опорно-рухового апарату та периферичної нервової системи. Води приймають у вигляді орошень, ванн та окутувань. Курорт плідно співпрацює з Карачієвським родовищем, де видобувають зелену глину на основі природного матеріалу Глауконіту. Зелена глина використовується при таких захворюваннях, як артрит, мігрень, захворювання щитоподібної залози, печінки та жовчного міхура. Курорт «Сатанів» розташований на привабливій території та території Національного природного парку «Подільські Товтри», що є фактором для ще однієї спеціалізації курорту як кліматолікування [2, с.43-47].

Природний заповідник «Медобори» покриває 9521 га території Тернопільської області. Під охороною заповідника знаходиться 90 видів регіонально-рідкісних рослин, 41 вид охороняється Червоною Книгою України, 6 з яких занесено до Червоної Книги Європи та 4 до Бернської конвенції. Унікальна фауна представлена 22 видами птахів та 23 видами ссавців, що занесені до Червоної Книги України. В заповіднику здійснюються лише наукові дослідження та спостереження, для відвідування відкриті лише деякі туристичні маршрути. Крім того, на території заповідника є цінні культурно-історичні пам'ятки, що можна залучити до туристичної діяльності – Звенигород, де знаходиться 4 язичницьких храми (капищі), та Бохит (1 капище) і Говда (1 капище). Історики свідчать, що дана територія відносилася до археологічного комплексу «Збруцький культовий центр», що був створений ще в 11-13 ст.. Дана територія стала осередком язичництва після прийняття у Києві християнства в 988 р. та є унікальною пам'яткою історії для України. На жаль, залишилися лише руїни та залишки храмів, але дана територія є перспективною для створення історико-археологічного скансену.

Для аналізу туристичної діяльності кластеру необхідно виокремити об'єкти туристичної інфраструктури. В сmt. Сатанів налічується 2 санаторії, 3 санаторно-оздоровчих комплексів, 1 санаторій-профілакторій та 5 закладів колективних засобів розміщування (табл.1).

Офіційно зареєстрованих засобів розміщування в селищі Сатанів налічується 13, що здатні одночасно розмістити понад 1100 чоловік. Щорічна пропускна здатність закладів на сьогоднішній день сягає 200 тисяч відвідувачів. На жаль, більшість державних закладів, переважно санаторії, мають низький рівень розвитку та знаходяться у занедбаному стані. Санаторій «Товтри» кілька років назад оголосив своє банкрутство та більше не приймає туристів. Варто зазначити, що наразі на його місці відбувається будівництво 5-зіркового санаторно-оздоровчого комплексу «Ардан Палац». Даний проект запущено

у дію з 2012 року, а відкриття закладу планується в середині 2018 року. Комплекс має відповідати всім європейським стандартам, який не має аналогів в Україні. На території 70 тис. м² створюють відмінну інфраструктуру засобів розміщення та медико-діагностичного центру. «Арден Палац» включатиме номери різних категорій, що відповідають 5-зірковому готелю, загальна одноразова пропускна здатність яких 1050 осіб, СПА-центр з лікувальними басейнами та 15 видами саун та бань, біует, медико-діагностичний центр. Більш того, до роботи в комплексі планують залучити близько 1000 нових працівників. Керівництво проекту пропонує роботу не тільки фахівцям та працівникам з досвідом, але й заключає договори про проходження практики студентів в комплексі «Арден-Палац» [15].

Таблиця 1

Колективні засоби розміщення в туристичному кластері

№ з/п	Назва об'єкту	Пропускна здатність, кіл-ть місць
1	Санаторій «Товтри»	504
2	Санаторій «Збруч»	100
3	Санаторно-оздоровчий комплекс «Перлина Поділля»	224
4	Санаторно-оздоровчий комплекс «Поділля»	59
5	Санаторно-оздоровчий комплекс «Жива-вода»	54
6	Санаторій-профілакторій «Берізка»	50
7	Готельний комплекс «Сонячний Прованс»	51
10	Готель «Деліто»	54
11	Комплекс відпочинку «Хуторок»	23
12	Відпочинковий комплекс «Софія»	35
13	Котедж «Під лісом»	10
	Всього	1164

Таблицю складено автором матеріалами: [13]

На території курорту Сатанів діє ресторан-колиба «Перлина Поділля», що пропонує національні українські страви досить високої якості. Даний заклад приймає гостей не лише з курорту Сатанів, але й з інших селищ та міст. Також на базі готелів курорту самостійно діють і ресторани – «Прованс» та «Хуторок».

Екскурсійна діяльність потенціального кластеру направлена на проведення 6 постійних екскурсій в межах даної території. Діяльність заповідника «Медобори» направлена не лише на збереження та охорону об'єктів, але й на розвиток туристичної діяльності. Територією заповідника пролягає 3 екологічні стежки: «До пущі відлюдника», «Гора гостра», «Бохіт» (табл.2).

Найбільш популярними серед відвідувачів є стежка «До пущі відлюдника» та вона є більш відвідуваною. Стежки «Бохіт» та стежка «Гора Гостра» мають більш наукове спрямування і для відвіду-

вання даних стежок необхідне певний дозвіл, тож відвідувачами є здебільшого вчені та науковці. На сьогоднішній день проводяться організовані екскурсії з відвідуванням даних стежок. Популярною є 3-денна екскурсія «До Збрузького ідола та Пущі відлюдника» з розміщенням недалеко від заповідника. Вартість такої екскурсії складає 405 грн/чол. з урахуванням проживання, страховки, транспортного та екскурсійного забезпечення. Також є доцільним включати в маршрут околиці с. Закупне, де знаходяться покинуті вапнякові кар'єри [13].

З бальнеологічного курорту Сатанів пропонується також екскурсії околицями Сатанова та заповідника «Медобори» (табл.3).

Крім того, Сатанів та заповідник «Медобори» відвідують у рамках екскурсій з інших міст України, переважно з Подільського макрорегіону – з Вінниці та Хмельницького.

Щодо подієвої діяльності, то в селищі Сатанів на території санаторію «Перлина Поділля» проводиться лише 1 регіональний етно-фестиваль «Душа землі моєї». Фестиваль досить колоритний, що може приваблювати туристів з інших регіонів [13].

Перспективним напрямом до розвитку курорту є створення проекту з побудови гірськолижного курорту «Арден-Палас». В 2016 р. було запущено будівництво гірськолижних трас біля курорту Сатанів, які можуть задовольнити потреби початківців та любителів. Будівництво професійних чорних трас поки що проект не передбачує. Ініціатором проекту є депутат облради А.Фрідман, який залучив до проекту іноземні інвестиції [15].

Не менш важливим є транспортне сполучення з основними містами та регіонами (табл.4).

Проаналізувавши логістичну сферу району, слід зазначити, що смт. Сатанів має гарну автобусну розв'язку – прямі регулярні рейси з основних великих міст, таких як Хмельницький, Тернопіль, Вінниця, Івано-Франківськ та Київ. Залізничне сполучення можливе лише в поєднанні з автобусним рейсом Хмельницький-Сатанів, так як залізничної станції в смт. Сатанів немає. Найближча залізнична станція знаходиться в с. Війтовець в 30 км від Сатанова, але й вона є проміжною станцією і основні поїзди не зупиняються, а автомобільне покриття на даній відстані в дуже занедбаному стані. Автомагістраль М12 знаходиться в 30 км від курорту, що є середнім показником в транспортному сполученні.

Оцінка потенціалу кластеризації свідчить про доцільність створення туристичного кластеру «Подільська Швейцарія». Основною ідеєю формування даного туристичного кластеру є створення туристичної організації з надання повного комплексу туристичних послуг цілорічно, а саме поєднання лікувального, екологічного та пізнавального туризму, з метою економічного розвитку території Тернопільської та Хмельницької областей та задоволення потреб туристів. Пропонується затвер-

Таблиця 2

Екологічні стежки на території заповідника «Медобори»

Екологічна стежка	Протяжність	Кількість відвідувачів	Маршрут
До пуці відлюдника	5,6 км Експурсія – 2,5-3 години	3000 чол/рік	с.Кренцилів – печера «Перлина» – печера відлюдника – рукотворний вал – Звенигород – Степова мозаїка – Сліпий яр – цілющі джерела – річка Збруч
Гора Гостра	1,2 км Експурсія – 2 години	200 чол/рік	Околиці г.Гостра
Бохіт	6,2 км Експурсія – 2,5 години	1000 чол/рік	г.Богіт – Соколина скеля – печера Зміїна

Таблицю складено автором матеріалами: [12]

Таблиця 3

Експурсії на території туристичного кластера «Подільська Швейцарія»

Експурсія	Тривалість, год	Маршрут
На гору Липінську	2 години	камінь Кармалюка – підйом на гору Липінську – село Кринцилів – ріка Збруч – міні-каньйон
До джерела донни Бейжі	3 години	заповідник «Медобори» - мальовничі береги р.Збруч – джерело донни Бейжі.
На водоспад	3 години	Джерело мінеральної води «Збручанська Нафтуса» - водоспад на Збручі
До Свято-Троїцького монастиря	3 години	Свято-Троїцький монастир – водоспад на Збручі – джерело мінеральної води «Збручанська Нафтуса»
Сатанів	5 годин	Міська Брама – синагога-замок

Таблицю складено автором матеріалами: [13]

Таблиця 4

Логістична розв'язка на території туристичного кластеру «Подільська Швейцарія»

Місто	Залізничне сполучення	Автобусне сполучення
3 Києва	Сполучення «Київ-Хмельницький» + автобус «Хмельницький-Сатанів»	Щоденно / 1 раз на день Або кожну годину з пересадкою в Хмельницькому
3 Хмельницького	–	Щоденно / 5 разів на день
3 Тернополя	–	Щоденно / 1 раз на день
3 Вінниці	–	Щоденно / 2 рази на день
3 Івано-Франківська	–	Щоденно / 1 раз на день
3і Львова	Сполучення «Львів-Хмельницький» + автобус «Хмельницький-Сатанів»	–
3 Харкова	Сполучення «Харків-Хмельницький» + автобус «Хмельницький-Сатанів»	–

Таблицю складено автором матеріалами:[13; 14]

дження слогану кластеру «Відчуй силу природи!», адже територія кластеру максимально приваблює через розташування на території передгір'я – Подільських Товтр. Даним слоганом затверджується поєднання людини з природою будь-якої пори року на курорті. Турист зможе насолодитися пейзажами Товтр, лісами, вапняковими ярами, лікувальними водами, річками, гірськолижними трасами тощо. На нашу думку, даний слоган підкреслює назву кластеру і є досить лаконічним та інформативним для просування бренду території [8, с.125].

Завданнями діяльності туристичного кластеру «Подільська Швейцарія» є:

– покращення соціально-економічних показників Городоцького району Хмельницької області та Гусятинського району Тернопільської області.

– покращення рівня послуг, які надаються на території кластеру;

– програмування ефективного розвитку кластеру, розвиток його економічної та інвестиційної діяльності;

– сприяння відтворення історико-культурних пам'яток смт. Сатанів та реконструкція руїн культового осередку з язичницькими храмами;

– захист екосистеми заповідника «Медобори», а також джерела мінеральної води «Збручанська»;

– координація комплексної роботи туристичного та оздоровчого комплексу, а також комплексна робота з прийому туристичних потоків шляхом створення інформаційно-туристичного центру;

– об'єднання соціально-економічних та туристично-рекреаційних ресурсів кластеру, сприяння їх активної взаємодії для ефективного розвитку туризму та рекреації [3, с.13].

Туристичний кластер «Подільська Швейцарія» можна класифікувати як:

1. за географічною локацією – національний кластер, адже розташований в межах 2 областей;

2. за рівнем розвитку – кластер, що «зароджується», так як є велика кількість потенційних учасників, але взаємодія між ними не надто налагоджена;

3. за силою конкурентних позицій – має середні конкурентні позиції;

4. за суб'єктом ініціювання туристичного кластеру – формуються «знизу вгору», адже більш перспективним є ініціатива підприємців за підтримки органів самоуправління;

5. за метою та характером діяльності – туристичний кластер;

6. за регіональною належністю учасників – регіональний кластер;

7. за особливостями створення та функціонування – створений на основі горизонтальної міжгалузевої діяльності компаній (медичних закладів, закладів розміщування, закладів харчування, екскурсійних бюро, наукових закладів тощо) з метою покращення конкурентного потенціалу на туристичному ринку [7, с.11].

Територія кластеру «Подільська Швейцарія» має як багато сильних сторін та можливостей, так і багато слабких сторін та загроз. На фоні високого

рекреаційно-туристичного потенціалу виступають низький рівень розвитку інфраструктури та інформаційної забезпеченості, а також неефективне використання туристичних ресурсів. Крім того, важливою слабкою стороною залишається відсутність єдиної туристичної організації, яка б могла координувати дії суб'єктів туристичної діяльності. Тим не менш, територія має великі можливості зі створення конкурентоспроможного туристичного кластеру за рахунок активізації діяльності сильних сторін.

Громадська організація «Асоціація з розвитку курорту Сатанів» має на меті координацію діяльності всіх складових кластеру. Вона номінально має займатися розвитком туризму, але діє організація де-юре, а практичною діяльністю не займається. Більш ефективним буде, що дана організація збільшить кількість своїх співробітників та створить певні відділи: маркетинговий відділ, відділ продажу, відділ технологій, HR-відділ, технічний та адміністративний відділи [3, с.13].

Наступним кроком з розробки туристичного кластеру є аналіз наявної співпраці вищезазначених учасників, виявлення проблем, які необхідно вирішити для досягнення мети кластеру, та координація дій серед учасників новоствореної організації (табл.6).

Вищезазначені заходи можуть бути виконані лише за умови активізації всіх структур та активної співпраці. Горизонтальна міжгалузева організаційна структура є пріоритетною в розвитку кластеру (медичних закладів, закладів розміщування, закладів харчування, екскурсійних бюро, наукових закладів тощо) з метою покращення конкурентного потенціалу на туристичному ринку [11, с.10]. Для реалізації проекту зі створення туристичного клас-

Таблиця 6

Головні проблеми туристичного кластеру та шляхи їх розв'язання

№	Виявлення проблеми	Шляхи розв'язання	Суб'єкти вирішення проблеми
1	Маркетинг та брендинг території	Рекламна діяльність серед місцевого населення та потенціальних туристів; проведення маркетингових досліджень; створення унікального етнофестивалю	Хмельницька обласна організація Туристичної асоціації України; Хмельницький молодіжний туристичний клуб «Територія С»; громадська організація «Спілка сільського зеленого туризму в Україні»; обласна громадська організація «Асоціація розвитку курорту Сатанів»; Хмельницький національний університет; органи міського самоврядування; установи культури
2	Вузька спеціалізація території	Розвиток нових видів туризму: екологічного, релігійного, зеленого	Громадські туристичні організації, туристичні оператори та агенції
3	Низький рівень сувенірної продукції	Створення сувенірів ручної роботи; проведення майстер-класів з виготовлення сувенірів; створення сувенірної лавки ремісників	Хмельницький національний університет, кафедра дизайну; Балинське вище професійне училище; будинок культури смт. Сатанів
4	Відсутність поліграфічної продукції з інформацією про курорт та маршрути	Розробка листівок, карт та туристичних путівників	Органи місцевого самоврядування; Хмельницька обласна організація Туристичної асоціації України; обласна громадська організація «Асоціація розвитку курорту Сатанів»
5	Відсутність єдиного веб-сайту	Доповнення до існуючого сайту курорту Сатанів повноцінну інформацію про заповідник, екскурсії, актуальні події та акції	Органи місцевого самоврядування; Хмельницька обласна організація Туристичної асоціації України; обласна громадська організація «Асоціація розвитку курорту Сатанів»

Таблицю складено автором матеріалами: [5, с.103]

теру «Подільська Швейцарія» необхідно створити координаційний центр з розвитку туризму, заснувати інформаційно-туристичний пункт та розробити бренд кластеру. Також ефективною формою співробітництва у сфері реалізації рекреаційних послуг може стати субконтрактинг. Це можуть бути договірні відносини між адміністрацією курорту Сатанів та приватними підприємствами, що забезпечують обслуговування туристів, їх дозвілля, надають послуги розміщування та харчування. Дана форма співробітництва зможе забезпечити розвиток туристичної галузі на території кластеру та формування ринкових відносин у цій сфері.

Висновки. Спираючись на вищевикладене, можна стверджувати, що перспективним напрямом розвитку туризму є його кластеризація. Кластерна

модель організації розвитку туристичної галузі, що базується на рекреаційно-туристичних ресурсах, зумовлює ріст економіки регіону через створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури та співпрацю підприємств з місцевими органами влади. В Подільському макрорегіоні на сьогоднішній день діють 5 туристичних кластерів, з них 3 кластери сільського зеленого туризму, але їх діяльність є не досить збалансованою та ефективною, про що свідчить низька конкурентоспроможність даних дестинацій за останні роки. Запропоновані заходи дозволять покращити соціально-економічне становище населення Тернопільської та Хмельницької областей, повноцінно відкрити рекреаційно-туристичний потенціал регіону та створити нову туристичну дестинацію з наданням якісних послуг.

Література

1. Басюк Д. І., Н. В. Корж Управління туристичними дестинаціями. Вінниця, 2017. 322 с.
2. Броневський Р. А. Курорт Сатанів: сучасний функціональний стан та перспективи розвитку. Рекреаційна географія і туризм. Тернопіль, 2009. Наукові записки № 2. С. 43 – 47.
3. Гоблик В.В. Формування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі: автореф. дис. канд. ек. Наук. Ужгород, 2009. 24 с.
4. Кирилюк Л.М. Перспективи створення туристичних кластерів на території Поділля. Геополітика і екогеодинаміка регіонів. Вінниця, 2014. Наукові записки №2(13). С.580 – 584.
5. Кирилюк Л. М. Ландшафти Подільської височинної висотно-ландшафтною області як об'єкти туризму. Географія. Вінниця, 2013. Наукові записки № 25. С. 102 – 108.
6. Ковальова Ю. М. Практичні приклади функціонування кластерів у світі. Механізм регулювання економіки. Донецьк, 2008. Наукові записки №3(2). С. 92 – 100.
7. Охріменко А. Г. Удосконалення територіальної організації рекреаційного комплексу Подільського регіону. Київ, 2001. 18 с.
8. Парфіненко А. Ю. Туристичний імідж регіону: монографія, Харків, 2011. 312 с.
9. Портер М. Конкуренція. Москва, 2002. 495 с.
10. Стеченко Д. М., Н. П. Турло. Управління регіональним розвитком туризму. Київ, 2012. 455с.
11. Хоменко М. В. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011 – 2020 рр.. Хмельницький, 2011. URL : http://surdp.eu/uploads/files/SRD_Khmelnyskyi_oblast.pdf (дата звернення: 13.01.2017)
12. Природний заповідник «Медобори». URL: <http://www.medobory-reserve.te.ua> (дата звернення: 13.12.2017)
13. Курорт Сатанів. URL: <http://www.sataniv.info> (дата звернення: 14.01.2017)
14. Укрзалізниця. URL: <http://uz.gov.ua> (дата звернення: 14.01.2017)
15. Арден-Палац / Санаторій в Сатанові. URL: <http://arden-palace.com.ua> (дата звернення: 14.01.2017)